

12.00.01 / Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 2017. 20 s. (ukr) **12.** *Pohorilko V. F., Fedorenko V. L.* Referendумы v Ukraini: istoriia ta suchasnist: monohrafiia. Kyiv : Instytut derzhavy i prava im. V.M.Koretskoho NAN Ukrainy, 2000. 248 s. (ukr) **13.** *Huntington, S. P.* 1991. The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Oklahoma: University of Oklahoma Press. **14.** *Gallagher, M.* 1996. Ireland: The Referendum as a Conservative Device? In *The Referendum Experience in Europe*, ed. M. Gallagher and P.V. Uleri, 86–105. Houndmills: Macmillan Press.

Stoyko Olena. Institutionalization of referendum in EU countries

The evolution of the referendum institutionalization in the constitutions of the EU states is considered. The peculiarities of its initiation, realization and implementation of results in the «old» and «new» members of the Union are highlighted and analyzed. It is concluded that young democracies are pioneering in using this tool of direct democracy both to legitimize government decisions and to involve citizens in the decision-making process.

The history of the introduction of plebiscites into the practice of political processes in European countries shows, that they are closely linked to democratic transit: the later the constitution is adopted, the more opportunities for citizens to use referendums not only to control the legislative process in parliament (support or veto certain decisions, draft laws), but also to formulate an agenda - to propose their own initiatives for consideration by public authorities. Accordingly, there are obvious differences between the referendum practices of the «old» and «new» members of the European Union, since the latter are much more active in using them and give citizens real leverage on public policy by holding plebiscites on popular initiatives.

Key words: referendum, constitution, democracy, transit, public initiatives, parliament, president.

DOI: 10.33663/0869-2491-2020-31-452-460

УДК 321.01+340.1

В. П. ГОРБАТЕНКО,

доктор політичних наук, професор*

ORCID: 0000-0002-2400-954X

ПРИНЦИПИ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проаналізовані принципи політико-правових досліджень як важливий напрям, теоретико-практичний потенціал якого спрямований на оптимізацію управління державою і суспільством. До основних таких принципів віднесені: гносеологічний, системності, інтегративний, альтернативності, координації теорії і практики. На цьому тлі здійснено осмислення необхідності поєднання політичних і правових знань; визначення її характеристику основних принципів політико-правових досліджень; виявлення їх змісту, спрямування й особливостей застосування.

Ключові слова: політика, право, політико-правові дослідження, політико-правові знання, принципи політико-правових досліджень.

Горбатенко В. П. Принципы политико-правовых исследований

Проанализированы принципы политико-правовых исследований как важное направление, теоретико-практический потенциал которого способствует оптимизации управления государством и обществом. К основным таким принципам отнесены: гносеоло-

* **Gorbatenko Volodymyr**, Doctor of Political Sciences, , Full Professor

гический, системности, интегративный, альтернативности, координации теории и практики. На этом фоне осуществлены: осмысление необходимости сочетания политических и правовых знаний; определение и характеристика основных принципов политико-правовых исследований; выявление их содержания, направленности и особенностей применения.

Ключевые слова: политика, право, политико-правовые исследования, политико-правовые знания, принципы политико-правовых исследований.

Gorbatenko Volodymyr. Principles of Political and Legal Research

The principles of political and legal research are analyzed as an important direction, the theoretical and practical potential of which helps to optimize the management of the state and society. The main principles include: epistemological, systemic, integrative, alternative, coordination of theory and practice. Against this background, implemented: understanding the need for a combination of political and legal knowledge; definition and characterization of the basic principles of political and legal research; identification of their content, orientation and application features.

Key words: politics, law, political and legal research, political and legal knowledge, principles of political and legal research.

Вступ. Динамічні модернізаційні зміни в Україні потребують принципово нових наукових підходів, пов'язаних насамперед з можливостями міжгалузевого дискурсу, спрямованого на забезпечення цілісного сприйняття перспективного розвитку держави і громадянського суспільства. Звідси важливою проблемою є необхідність подолання суперечливих тлумачень і невиправданих суб'єктивних оцінок співвідношення політики і права, переосмислення їх у зв'язку з наслідками глобалізації та суперечностями трансформації держави й суспільства, а також впровадження сукупних знань у практику державотворення, суспільно-політичного розвитку.

Сучасна політологія за своєю суттю є міждисциплінарною наукою, яка покликана координувати вивчення питань політики, що входять на даний час у предмети інших наук, забезпечувати їх системний, комплексний розгляд. Міждисциплінарний характер політичної науки вимагає від неї освоєння важливих сегментів знання, що перебувають на маргінесі в середовищі інших наук, але є надзвичайно важливими для розвитку держави й суспільства. До того ж зазначена орієнтація для неї означає спосіб виживання, оскільки «ступінь інституціоналізації політичної науки варіюється залежно від прийняття відносно «нової» дисципліни «старими» дисциплінами: правом, історією, економікою чи філософією»¹.

Політика і право мають єдине джерело свого розвитку й функціонування – суспільні відносини. Вони виконують спільні функції та свої окремі специфічні завдання. Їх поєднує нормативна природа, однак політичні норми, на відміну від правових, не завжди є формально визначеними. За допомогою права політика стає нормою життя суспільства, обов'язковим набором правил, що підтримуються силою держави та її інститутів. Політика виступає більш динамічною силою, вона чутливіше реагує на зміни в суспільстві. Право ж спрямовує поведінку людей на ті завдання, які формують політика й економіка. Норми права є доволі стійкими, політичні ж цінності й принципи є різноспрямованими й надзвичайно мінливими. У цьому сенсі політика є гнучкою й суперечливою сферою взаємодії людей. Політика присутня скрізь, де є право, натомість закони, норми не завжди є наявними у політичних процесах, відносинах, рішеннях. Якщо політика може впливати на взаємодію між владою і суспільством безпосередньо, то право змінюється повільно, через офіційну нормотворчість.

Правові норми встановлюються державою, яка їх офіційно оприлюднює, визначає час їхнього вступу в законну силу, осіб, на яких поширюється їхня дія. Політика є важливим чинником формування права, основною її метою є спрямування розвитку суспільства у певному напрямі, визначення змісту діяльності й стратегії поступу держави. Право встановлює рівні межі й можливості для окремих суспільних груп, що сприяє збалансуванню діяльності різних соціальних сил.

Огляд літератури. Розуміння необхідності поєднання політичних і правових підходів у наукових дослідженнях практики державотворення й політико-правового життя відобразилось у працях зарубіжних науковців, зокрема таких, як Н. Антанович, Б. Борнеман, Г. Вардьянц, Р. Дворкін, М. Дюверже, В. Нерсисянц, П. Рікер, Дж. Ролз, Г. Тарді, Л. Фуллер. Серед українських дослідників взаємовпливу політики і права слід відзначити таких вчених, як В. Бабкін, О. Костенко, І. Кресіна, О. Кукуруз, С. Максимов, О. Минькович-Слободяник, Є. Перегуда, В. Селіванов, О. Скрипнюк, А. Сотник, О. Стойко, Ю. Шемшученко, О. Ющик, В. Явір та ін.

На думку сучасних науковців, без розгляду складних суспільних процесів одночасно з позицій політики і права неможливе адекватне розуміння ефективного розвитку суспільства й держави. Різні сегменти, що належать до об'єкта політико-правових досліджень, поводяться, як правило, по-різному. Поведінка стійких інститутів (партій, парламенту, уряду) є більш зрозумілою, оскільки вони діють у рамках багатьох обмежувачів – законодавства, формальних та неформальних правил, позицій щодо інших інститутів, корпоративних інтересів. Дії ж окремих політиків, що мають відносну свободу діяльності, більш незначені. Що стосується принципів здійснення політико-правових досліджень, то це питання на сьогодні належним чином досі не висвітлено.

Постановка проблеми. Сукупний досвід дослідження політико-правової сфери засвідчує потреби розгляду політики і права як складних системних утворень в органічній єдності та взаємній опосередкованості їх змістових характеристик; аналізу політичної дійсності крізь призму права, що як особлива форма належного, мета і ціннісна основа постає критерієм оцінки політики загалом; з'ясування можливостей досягнення конкретних політичних і правових цілей, визначення того, які цілі найбільшою мірою відповідають інтересам суспільства на даному етапі соціального розвитку; пошуку оптимального співвідношення між поточними й віддаленими завданнями, між мінімальними й максимальними вимогами, між цілями й засобами їх досягнення; виявлення реальних наслідків державно-політичних і державно-управлінських рішень; встановлення чітких правил і процедур у прийнятті стратегічних рішень, розробці соціальних проєктів; узгодження інтересів суб'єктів політико-правової діяльності.

Мета і завдання дослідження. Відповідно до зазначеного метою даної статті є систематизація наукових принципів задля оптимізації дослідження важливих сегментів політико-правового розвитку. До завдань пропонованого дослідження віднесені: осмислення необхідності поєднання політичних і правових знань; визначення й характеристика основних принципів політико-правових досліджень; з'ясування їх змісту, спрямування й особливостей застосування.

Виклад основного матеріалу. До основних принципів, на основі яких мають здійснюватися політико-правові дослідження, на нашу думку, можна віднести такі.

Гносеологічний принцип. Цей принцип вважається однією з об'єктивних під-

став наукової діяльності загалом. Згідно з ним у світі не існує речей, явищ, процесів, які неможливо пізнати, а можуть бути ще непізнані в даний час закони, окремі сторони і факти дійсності. Гносеологічний принцип спрямований на подолання або принаймні мінімізацію невизначеності. Останнє є доволі складним для пізнання. Відокремлення передбачуваного від непередбачуваного – це важка робота. Тим часом гносеологічна невизначеність, на відміну від стохастичної (неможливого для пізнання), – це щось, чого людина не знає, але воно можливе для пізнання.

Застосування цього принципу в процесі опанування політико-правової дійсності передбачає врахування певної сукупності методів та інших різновидів нормативного знання – суспільних ідеалів, правових норм, стилів управління, кадрового потенціалу та ін. Результати пізнавальних дій повинні відповідати низці вимог – відтворюваності, контролюваності шляхів отримання знань, обґрунтованості, системності, об'єктивності. У процесі розвитку гносеології як напряму і принципу наукового осмислення дійсності сформувалося загальне уявлення про правильно організоване наукове дослідження. Останнє, за визначенням В. Лукашевича, включає чотири основні етапи: «Перший етап передбачає виклад історії досліджуваного питання і критичний аналіз наявних рішень, підходів, точок зору. Другий включає чітку постановку (формулювання) досліджуваного питання. Третій пов'язаний з виділенням (формулюванням) власного рішення. Четвертий передбачає обґрунтування висунутого рішення засобом логічних аргументів і даних спостереження, а також демонстрацію його переваг стосовно наявних рішень»². Поряд із цим принципом сформувалися й такі способи пізнання соціальних явищ і процесів, як сходження від загального до конкретного, експериментальна наукова діяльність, суб'єктивні наукові уявлення.

У контексті політико-правових досліджень гносеологічний принцип дає змогу розглядати предмет з точки зору того, якою мірою пізнання потенціалу знань, котрі стосуються політики і права, розвитку політичних і правових інститутів є процесом, що уможливорює усвідомлення ролі держави, політики, права в соціальному розвитку, опанування механізмів державно-правового й державно-політичного вдосконалення суспільства. Відповідно гносеологічною основою слугує політико-правовий підхід, згідно з яким право розглядається як важливий регулятор політичного життя суспільства, а також засіб вираження політичної волі суспільства, досягнення політичного компромісу й консенсусу різними соціально-політичними силами. Такий підхід дає змогу глибше пізнати механізми і закономірності взаємодії політики і права, поглибити знання про наявну політичну дійсність, у сфері якої право реалізується, осмислити структурні й функціональні зв'язки політичних і правових чинників, можливість забезпечення їх зворотних зв'язків.

Принцип системності передбачає, що політика і право, з одного боку, розглядаються як цілісність, спрямована на спільні об'єкти, а з другого – як сукупність відносно самостійних елементів, властивості й функції яких визначаються їх місцем у політичній чи правовій системах. Своєю чергою той чи інший елемент системи сам може розглядатися як підсистема. Так, «законодавча влада як система з властивими їй елементами виступає одночасно як підсистема державної влади в цілому»³.

Будь-яку систему не можна розглядати в ізольованому вигляді, оскільки на неї так чи інакше впливає оточення. Відповідно при розгляді певної підсистеми

необхідно брати до уваги її зв'язки всередині системи. Властивості системи «не можна вважати сумою властивостей її елементів, оскільки система може набувати властивостей, не притаманних її елементам, а властивості деяких елементів можуть втрачатися»⁴. Те саме можна сказати й щодо взаємодії певної системи з іншими системами. За висновками українських фахівців, відсутність політико-правового обґрунтування державотворення, світоглядних основ суспільного розвитку вкрай негативно вплинули на визначення національної стратегії розвитку політичної системи, практику розбудови держави та соціально-економічних реформ⁵.

Політична система тісно взаємодіє з правовою системою та її елементами, що проявляється в ініціюванні нових законів, необхідних для забезпечення виборчого процесу, вдосконалення податкової системи, забезпечення зворотного зв'язку у вигляді нових вимог чи підтримки. Проникнення політичної матерії в юридичну важливе також з огляду на необхідність удосконалення регламентації управлінської діяльності через формування політико-правової стратегії органів державної влади, виокремлення загальнодержавних інтересів, збалансування діяльності гілок влади та окремих інститутів.

Принцип системності дає змогу отримати цілісну модель досліджуваного об'єкта в усій сукупності його прямих і зворотних, ієрархічних та координаційних зв'язків, визначити й виокремити його основні системні ознаки – елементний склад, структуру, мету, зміст, функціонування, способи реалізації. Відповідно до цього А. Холл під принципом системності розуміє інтеграцію, синтез розгляду різних сторін явища або об'єкта⁶.

Однією з найважливіших вимог системного підходу щодо аналізу політико-правових процесів є така: дослідження певної соціальної системи в сучасних умовах неможливе без виходу за її межі. Такий підхід здатен змінити не тільки спосіб мислення, а й практичні дії у процесі реформування держави й суспільства. Невиконання вимоги виходу за межі старої системи, небажання подолання відомого набору стереотипних уявлень, як правило, замість перетворення зумовлює його видимість, уявний характер.

Інтегративний принцип. Об'єктивне дослідження основних тенденцій, параметрів, пріоритетів модернізації держави й суспільства зазвичай потребує виходу за рамки політичної сфери, щоб спробувати розглянути цей процес у більш широкій та універсальній перспективі. А це, своєю чергою, передбачає поєднання політологічного і правового підходів. За логікою міжгалузевих досліджень, таке поєднання «полягає не в одночасному застосуванні суттєво різних підходів, а в готовності переходити від одного типу інтерпретації до іншого»⁷.

У зв'язку з зазначеним заслуговує на увагу методологічний підхід М. Дюверже, який у дослідженнях держави й суспільства запропонував поєднання юридичного і політичного аналізу. Таке поєднання, на думку вченого, дасть змогу, з одного боку, вивчати не тільки політичні інститути, які регламентуються правом, а й ті, що правом повністю чи частково ігноруються (політичні партії, громадська думка, пропаганда, преса, групи тиску та ін.). З іншого боку, зазначена орієнтація уможливить вивчати політичні інститути, регламентовані Конституцією, законами, не тільки в юридичному, а й у політологічному аспекті, що дасть змогу визначити, якою мірою ці інститути функціонують згідно з правом або «вислизують» від нього.

Французький учений зазначає, що сучасний розвиток соціальних наук дає змогу розглядати суспільство та його інститути як об'єкт науки в цілому. Не піддаючи сумніву важливість юридичних феноменів серед суспільних явищ, М. Дюверже звертає увагу на те, що у праві «слід розрізняти те, що є ефективним для застосування, й те, що не є таким». Закон, юридична норма, Конституція є «не відображенням реального, а спробою впорядкування реального, спробою, яка ніколи не вдається повністю»⁸. Названі застереження мають особливе значення для українських законотворців і правознавців, котрі розрив між бажаним і дійсністю досі розглядають під кутом зору недостатньої нормативно-правової бази і не усвідомлюють до кінця закономірності й глибини цього розриву, його деструктивного впливу на розвиток політичної і правової систем.

Досліднику політико-правових явищ і процесів важливо «брати до уваги те, що влада в суспільстві визначається і розмежовується не спеціалізованими дисциплінами, а відповідно до характеристик агентів, які застосовують її, а також контекстів, у рамках яких вони це реалізують»⁹. Виходячи з цього, поєднання потенціалу політології і правознавства покликане сприяти: подоланню загроз для існування держави й суспільства, пов'язаних з невиконанням законів та неадекватністю політичної діяльності; виробленню політико-правової стратегії держави на середньостроковому та довгостроковому перспективи; пошуку раціонального поєднання базових знань у викладанні правничих і політологічних дисциплін; комплексному осмисленню і збалансуванню в суспільному розвитку соціальних, політичних, духовних, морально-психологічних, ціннісних чинників; переведенню процесів функціонування державних та громадських інститутів із спонтанної, стихійної стадії у логічне, осмислене русло; прискоренню демократизації всіх сфер суспільного життя, формування відповідальності влади і громадянського суспільства перед майбутніми поколіннями.

Принцип альтернативності пов'язаний з можливістю розвитку політико-правового життя по різних траєкторіях, за умови різних взаємозв'язків і структур. Безперечними перевагами застосування цього принципу є: гнучкість в осмисленні сутності суспільних явищ і процесів; методологічний плюралізм, що сприяє розширенню дискурсивного поля, поєднанню нормативного і пошукового підходів; вплив на якість ухвалення політико-правових рішень; можливість відокремлення ймовірних варіантів політико-правового розвитку від нездійсненних. Альтернативність у жодному разі не можна плутати з вірогідністю, оскільки вона виходить з передбачення можливості якісно різних варіантів розвитку подій. Розробляючи альтернативні варіанти політико-правового розвитку, варто розрізняти оптимістичний, песимістичний і найбільш вірогідний сценарії. При цьому останній може містити в собі елементи перших двох.

Джерелом виникнення альтернатив можуть слугувати якісні зрушення, що виникають в умовах політико-правових змін, наприклад, при переході до нового політичного курсу, внесенні принципових змін до конституції і конституційних законів. За складних перехідних політичних ситуацій один і той же результат може бути зумовлений різними чинниками, що передбачає врахування плюралістичності причин і наслідків. Логіка застосування принципу альтернативності пов'язана з необхідністю всебічного врахування національної специфіки держави, яку, зокрема, утворюють «історико-культурна та цивілізаційна своєрідність, економічна структура, національний менталітет і

політична культура населення з його регіональними рисами ідентичності»¹⁰. Відтак принцип альтернативності діє не тільки як загальнодемократичний чинник, а й як цілеспрямований засіб досягнення визначеної мети, виявлення тенденцій суспільно-політичного розвитку.

Принцип координації теорії і практики. Цей принцип у рамках дослідження політико-правових інститутів, процесів і механізмів передбачає поряд з теоретичним обґрунтуванням певної наукової проблеми практичну оцінку наявних ресурсів, кадрового потенціалу, нормативно-правової бази, урахування позицій і думок державних діячів, виявлення пріоритетів діяльності різних інститутів і центрів впливу.

Усвідомлення тісного взаємозв'язку теорії і практики має важливе значення, оскільки зумовлює розуміння реальних потреб суспільства, інтересів різних соціальних верств і груп. Науково виважене розуміння необхідності координації теорії і практики здатне слугувати мотиваційно-спонукальним чинником у діяльності суб'єктів політики і права, формувати ставлення до державотворчої діяльності як до служіння суспільству, своєму народові.

Теоретичний і прикладний рівні наукового дослідження можуть розглядатися як автономні його складові, а також як такі, що перебувають у тісному взаємозв'язку. Від глибини теоретичної розробки певної проблеми безпосередньо залежить вибір ефективної моделі розв'язання проблеми. Локальне знання, отримане в рамках прикладних політичних досліджень, нерідко виявляється корисним для формулювання загальних закономірностей.

Теоретичний рівень відзначається здатністю до поширення політичних знань на групи політичних явищ і процесів (теорія сталого розвитку, теорія модернізації, глобалізаційні теорії, теорія конвергенції тощо); довгостроковим характером сформульованих висновків та закономірностей; орієнтацією на інтереси суспільства в цілому.

Прикладний рівень спрямований на дослідження конкретних проблем суб'єктів політичного процесу: політичних лідерів, партій, органів державної влади, лобістських груп; оптимального розподілу повноважень і ресурсів між рівнями владної вертикалі – федеральним (центральним), регіональним, муніципальним; цілеспрямованих дій, здатних посилити роль певних інститутів у політичній чи правовій системах суспільства; політичних пріоритетів у певній ситуації для того чи іншого суб'єкта політики і права; різноманітних проблем суспільного життя, які впливають на політико-владні відносини: екологічного розвитку, реформування системи освіти, охорони здоров'я, захисту прав власності та ін. Для прикладних знань властиві утилітарність, корисність для конкретного суб'єкта політики (замовника, клієнта), короткострокова актуальність. Об'єктом прикладного політичного аналізу є проблеми й ситуації, чітко локалізовані в часі й просторі. Прикладне знання – це знання про дані ситуацію, об'єкт, явище, а не про сукупність ситуацій, об'єктів чи явищ.

Висновки. Політико-правові дослідження як важливий напрям, теоретико-практичний потенціал якого спрямований на оптимізацію управління державою і суспільством, базуються на низці важливих наукових принципів, що дають змогу оптимально підійти до розуміння тих чи інших сегментів політико-правового життя. До основних таких принципів належать: гносеологічний принцип (дає змогу пізнати механізми і закономірності взаємодії політики і права, поглибити знання про наявну політичну дійсність, у сфері

якої право реалізується, осмислити структурні й функціональні зв'язки політичних і правових чинників, можливості забезпечення їх зворотних зв'язків); принцип системності (передбачає, що політика і право, з одного боку, розглядаються як цілісність, спрямована на спільні об'єкти, а з другого – як сукупність відносно самостійних елементів, властивості й функції яких визначаються їх місцем у політичній чи правовій системах); інтегративний принцип (орієнтує на поєднання політологічного і правового підходів, що означає виявлення споріднених проблем, а також готовність переходити від одного типу інтерпретації до іншого залежно від соціальних потреб); принцип альтернативності (пов'язаний з можливістю розвитку політико-правового життя по різних траєкторіях, за умови різних взаємозв'язків і структур); принцип координатної теорії і практики (поряд з теоретичним обґрунтуванням певної наукової проблеми передбачає практичну оцінку наявних ресурсів, кадрового потенціалу, нормативно-правової бази, урахування позицій і думок державних діячів, виявлення пріоритетів діяльності різних інститутів і центрів впливу). Застосування означених принципів дасть змогу поглибити й оптимізувати дослідження одних і тих самих явищ та процесів не лише під різним кутом зору, а й у спорідненості та хитросплетінні взаємозв'язків і взаємовпливу, що найбільш характерно для таких важливих напрямів суспільно-державного розвитку, якими є політика і право.

1. *Политическая наука в Западной Европе* / под ред. Ханса-Дитера Клингеманна ; пер. с англ. М. Гурвица, А. Демчука и др. ; под ред. Е. Б. Шестопаля. Москва : Аспект-Пресс, 2009. С. 20. 2. *Лукашевич В. К.* Анатомия научного метода: учеб. пособ. Минск : ООО «Мисанта», 1999. С. 12. 3. *Политология* : учебник для бакалавров под ред. проф. В. Н. Лавриненко. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрайт, 2011. С. 34. 4. *Неліпа Д. В.* Системний аналіз в політології: навч. посібн. Київ : ФОП Колісник К. І., 2009. С. 64. 5. *Політична система України: проблеми становлення і розвитку* : монографія В. С. Великочій, М. А. Генник, Г. О. Дичківська та ін. ; за ред В. І. Кафарського. Київ : Центр учбової літератури, 2008. С. 332. 6. *Hall A. D.* A methodology for systems engineering. Princeton. 1962. 346 p. 7. *Леонтьев В.* Экономические эссе: Теория, исследования, факты и политика ; пер. с англ. Москва : Политгиздат, 1990. С. 29. 8. *Duverger M.* Institutions politiques et droit constitutionnel. 11e éd. Paris : Presses universitaires de France, 1970. P. 7–8. 9. *Теория и методы в современной политической науке: Первая попытка теоретического синтеза* под ред. С. У. Ларсена ; пер. с англ. Е. А. Жуковой. Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2009. С. 24. 10. *Іванілов О. В.* Принцип альтернативності та його вплив на розвиток теорії і практики модернізації політичних систем: автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.01 – теорія та історія політичної науки / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2009. С. 15.

References

1. *Politicheskaya nauka v Zapadnoj Evrope*. Pod red. Khansa-Ditera Klingemanna ; per. s angl. M. Gurvitsa, A. Demchuka i dr. ; pod red. E. B. Shestopal. Moskva : Aspekt-Press, 2009. S. 20. (rus) 2. *Lukashевич V. K.* Anatomiya nauchnogo metoda : Ucheb. posobie. Minsk : ООО «Misanta», 1999. S. 12. (rus) 3. *Politologiya* : uchebnik dlya bakalavrov. Pod red. prof. V. N. Lavrinenko. 4-e izd., pererab. i dop. Moskva : Izdatel'stvo YUrajt, 2011. S. 34. (rus) 4. *Nelipa D. V.* Systemnyi analiz v politolohii. Navch. posibnyk. Kyiv : FOP Kolisnyk K. I., 2009. S. 64. (ukr) 5. *Politychna systema Ukrainy: problemy stanovlennia i rozvytku* : monohrafiia. V. S. Velykochii, M. A. Henyk, H. O. Dychkivska ta in. Za red V. I. Kafarskoho. Kyiv : Tsentr

uchbovoi literatury, 2008. S. 332. (ukr) **6.** *Hall A. D.* A methodology for systems engineering. Princeton. 1962. 346 p. **7.** *Leont'ev V.* *Ehkonomicheskie ehssse: Teoriya, issledovaniya, fakty i politika.* Per. s angl. Moskva : Politizdat, 1990. S. 29. (rus) **8.** *Duverger M.* *Institutions politiques et droit constitutionnel.* 11-e éd. Paris : Presses universitaires de France, 1970. r. 7–8. **9.** *Teoriya i metody v sovremennoj politicheskoy nauke: Pervaya popytka teoreticheskogo sinteza.* Pod red. S. U. Larsena, per. s angl. E. A. Zhukovoj. Moskva : Rossijskaya politicheskaya ehntsiklopediya (ROSSPEHN), 2009. S. 24. (rus) **10.** *Ivanilov O. V.* *Pryntsyp alternatyvnosti ta yoho vplyv na rozvytok teorii i praktyky modernizatsii politychnykh system: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk. : spets. 23.00.01 – teoriia ta istoriia politychnoi nauky Natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni M. P. Drahomanova.* Kyiv, 2009. S. 15.

Gorbatenko Volodymyr Principles of Political and Legal Research

The principles of political and legal research are analyzed as an important direction, the theoretical and practical potential of which helps to optimize the management of the state and society. Against this background, implemented: understanding the need for a combination of political and legal knowledge; definition and characterization of the basic principles of political and legal research; identification of their content, orientation and application features.

Political and legal research as an important area, whose theoretical and practical potential is aimed at optimizing the management of the state and society, is based on a number of important scientific principles that allow to optimally approach the understanding of certain segments of political and legal life. The basic principles of such are: epistemological principle (allows to know the mechanisms and patterns of interaction between politics and law, to deepen the knowledge of the existing political reality in which the right is exercised, to understand the structural and functional links of political and legal factors, the possibility of providing their feedback. ulcers); the principle of systematicity (which implies that politics and law, on the one hand, are seen as an integrity directed at common objects and, on the other, as a set of relatively independent elements whose properties and functions are determined by their place in the political or legal systems); integrative principle (focuses on the combination of political and legal approaches, which means the identification of related problems, as well as the willingness to move from one type of interpretation to another depending on social needs); the principle of alternative (associated with the possibility of developing political and legal life in different trajectories, subject to different relationships and structures); the principle of coordination of theory and practice (along with the theoretical substantiation of a particular scientific problem involves the practical assessment of available resources, human resources, regulatory framework, taking into account the positions and opinions of statesmen, identifying the priorities of the activities of various institutions and centers of influence). The application of these principles will allow to deepen and optimize the study of the same phenomena and processes not only from different angles, but also in the affinity and intricacies of interconnections and mutual influence, which is most characteristic of such important directions of social and state development, which are politics and law. .

Key words: *politics, law, political and legal research, political and legal knowledge, principles of political and legal research.*